

Normy społeczne

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Animacja](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: *Czcij twego ojca i swoją matkę – IV przykazanie Dekalogu*, dostępny w internecie: uroczyskoporszewice.pl [dostęp 3.06.2020].
- Źródło: *Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym*, dostępny w internecie: lexlege.pl [dostęp 27.11.2019].

Źródło: domena publiczna.

Najpierw wyobraź sobie chaos, w którym nie ma nic stałego i powtarzalnego. Następnie świat idealny – bez żadnej skazy. Jednolity blask. Między jednym i drugim żyjemy my – ludzie. Zorganizowani w społeczeństwo, staramy się utrzymać równowagę. Wiemy, że patologia jest stanem nieuniknionym. To przecież tylko lustrzane odbicie normy. Z drugiej strony dążymy do „jasnej strony mocy”, w czym ma nam pomagać ład aksjonormatywny. Próbując go zrozumieć, poszukujemy odpowiedzi na pytanie o to, czym jest norma. Jednak wtedy natrafiamy na inne pytanie: „W jakim sensie i w jakim stopniu my sami (i każdy z osobna) jesteśmy »normalni«?”.

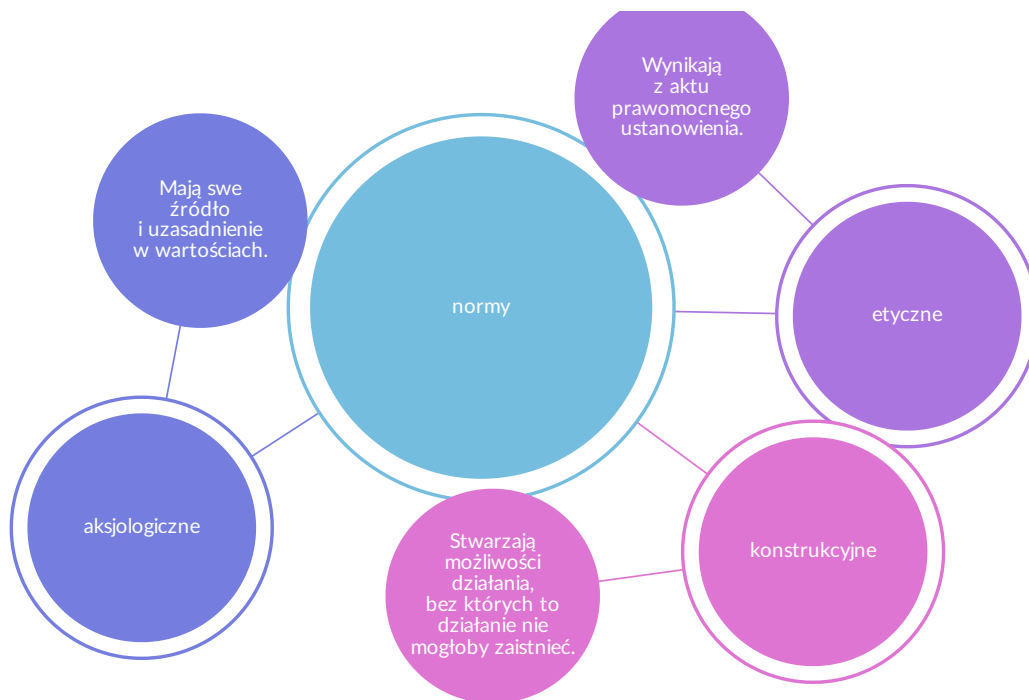
Twoje cele

- Scharakteryzujesz na przykładach różne rodzaje norm społecznych.
- Przeanalizujesz genezę norm.
- Połączysz wartości z normami, które je chronią, i normy ze wzorcami działania, które świadczą o ich wypełnianiu.

Przeczytaj

Normy społeczne

Normy społeczne to nakazy lub zakazy. Norma obowiązuje te podmioty, dla których została ustanowiona, co oznacza, że porządkuje ich działania, ich praktykę życiową. Jeśli podmiot zachowuje się zgodnie z nakazem, poleceniem zawartym w normie, wtedy mówimy, że norma jest spełniona. Niektóre z wielu typologii stworzonych w naukach społecznych mają charakter ogólny (pozwalają na uporządkowanie bardzo dużej liczby norm). Jedną z nich stworzył polski socjolog – [Czesław Znamierowski](#).

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Rodzaje norm

Normy obyczajowe

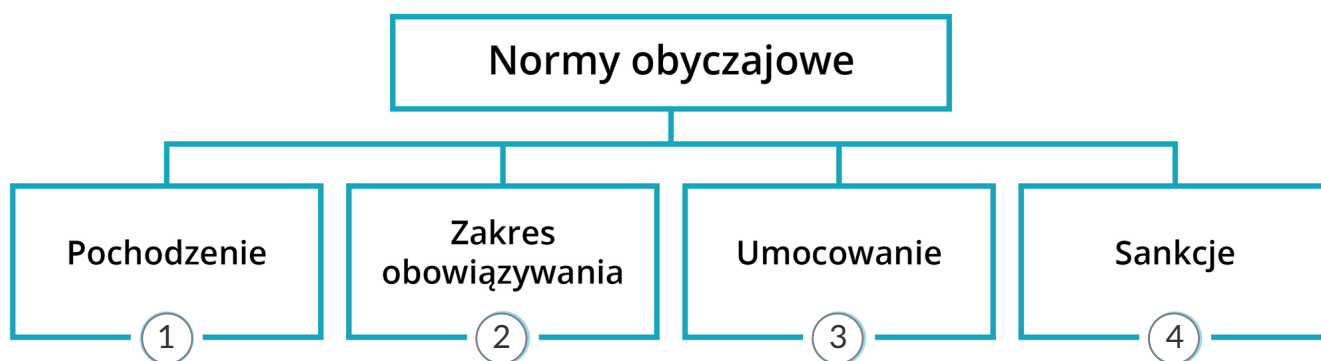
Co myślisz o tzw. cmoknonsensie, jak w niektórych kręgach społecznych nazywane jest całowanie kobiety w rękę na przywitaniu i pożegnaniu? Czy obserwujesz w swoim otoczeniu takie zachowania? A jeśli nie, czy w twoim kręgu społecznym dostrzegasz jakieś zwyczaje?

Czy jakaś nieznajoma ci osoba powiedziała kiedyś „dzień dobry”, wchodząc do windy? Jak myślisz, dlaczego jedni to robią, a inni nie rozumieją, dlaczego ktoś się wita z nieznajomymi w windzie, a nie robi tego na przykład na przystanku autobusowym?

Źródło: domena publiczna.

Całowanie kobiet w rękę, przepuszczanie ich w drzwiach, rzucanie za siebie bukietem przez pannę młodą, mówienie „dzień dobry” przy wchodzeniu do urzędu... To wszystko przykłady norm zwyczajowych. Stanowią one szczególny przypadek norm obyczajowych. Obyczajem jest np. ustępowanie starszym osobom miejsca w środkach komunikacji zbiorowej, zdejmowanie czapki w świątyni, używanie form grzecznościowych w komunikacji werbalnej czy zakładanie ubioru właściwego do okoliczności. Normy obyczajowe mają kilka cech charakterystycznych.

Zbiorowość wykształca je po długim czasie.

2

Zakres obowiązywania

Zawężony przestrzennie i kulturowo – regulują codzienne praktyki, definiując wygląd członków zbiorowości, sposoby wchodzenia w interakcje, aprobowany sposób zachowania; niekiedy wyróżnia się normy zwyczajowe wynikające z naśladownictwa zachowań innych członków zbiorowości.

3

Umocowanie

Swą moc obowiązywania czerpią z tradycji aprobowanej przez członków zbiorowości.

4

Sankcje

Ich respektowanie wywołuje aprobatę pozostałych członków zbiorowości, a łamanie dezaprobatę. Brak respektowania norm zwyczajowych (wynikających z naśladownictwa zachowań innych członków zbiorowości) nie pociąga za sobą sankcji ze strony pozostałych członków zbiorowości. W nowoczesnym społeczeństwie brak podporządkowania normom obyczajowym nie wywołuje tak negatywnych konsekwencji dla podmiotu, jak w społeczeństwach tradycyjnych lub w społecznościach izolowanych.

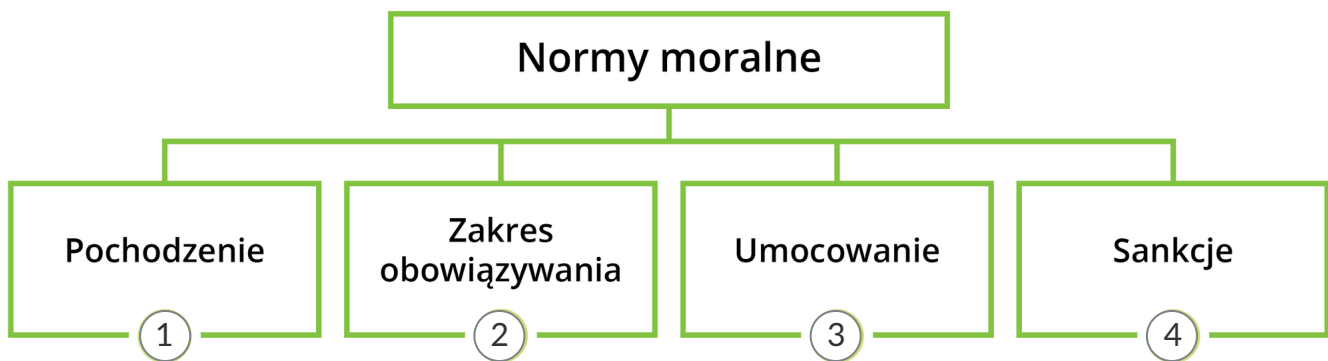
Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Normy moralne

„Niebo gwiaździste nade mną i prawo moralne we mnie”. Czy znasz te słowa? Wiesz, co to jest imperatyw kategoryczny?

Imperatyw kategoryczny to bardzo krótka i prosta zasada, na jakiej niemiecki filozof Immanuel Kant chciał oprzeć ludzką moralność. W myśl tej koncepcji powinniśmy zawsze postępować według zasad, które chcielibyśmy widzieć jako powszechnie obowiązujące prawo. Innymi słowy: nie powinniśmy czynić drugiemu tego, co nam samym jest niemiłe. Wychodząc z takiego założenia, nie będziemy już nigdy mieli problemów z odróżnieniem tego, co jest zgodne z normami moralnymi, od tego, co się im przeciwstawia. Mówimy prawdę, bo sami nie chcemy być okłamywani. Nie okradamy nikogo, by nas nie dotknęła taka sama strata. Okazujemy szacunek innym, jeśli sami chcemy być szanowani – przykłady można mnożyć.

Normy moralne mają kilka cech charakterystycznych.

1

Pochodzenie

Są wykształcone w zbiorowości w długim okresie, bardzo często mają genezę religijną i odwołują się do podstawowej opozycji dobra i zła. Ponieważ różne systemy idei roszczą sobie prawo do rozstrzygnięcia, co jest dobre, a co złe w ludzkim postępowaniu, więc istnieją różne systemy moralne (np. moralność stoicka, socjalistyczna, obywatelska itp.).

2

Zakres obowiązywania

Różnią się zakresem obowiązywania i poziomem obligatoryjności. Jedne kategorycznie coś nakazują, zawierają duży stopień powinności. Nakładają na człowieka obowiązek, od którego nie może się uchylić. Inne mają mniejszy stopień powinności. Są to tzw. reguły ideału (lub inaczej nadstandardy moralne) oraz normy fakultatywne. Zalecają one i zachęcają do określonych zachowań, działań wykraczających poza zakres ścisłych nakazów, czyli norm kategorycznych. Na przykład: poświęcenie się innym ludziom potrzebującym pomocy, wsparcia, podjęcie działań na rzecz ochrony środowiska itp.

3

Umocowanie

Swą moc obowiązywania czerpią z tradycji aprobowanej przez członków zbiorowości, ale także z religii i prawa stanowionego.

4

Sankcje

Przestrzeganie norm moralnych jest sankcjonowane społecznie. Brak respektowania norm kategorycznych spotyka się z ostrą reakcją otoczenia. Przestrzeganie tych norm jest uznawane za coś oczywistego. Inaczej jest w przypadku norm fakultatywnych: ich przestrzeganie wywołuje aprobatę społeczną, podziw, szacunek. Brak zaangażowania w takich przypadkach nie jest jednak sankcjonowany negatywnie. Ponieważ podmiot nie dostrzega pewnych powinności, nie jest zdolny do podjęcia określonych działań wykraczających poza zakres powinności wyznaczanych przez normy kategoryczne, więc nie spotyka go nagana czy potępienie.

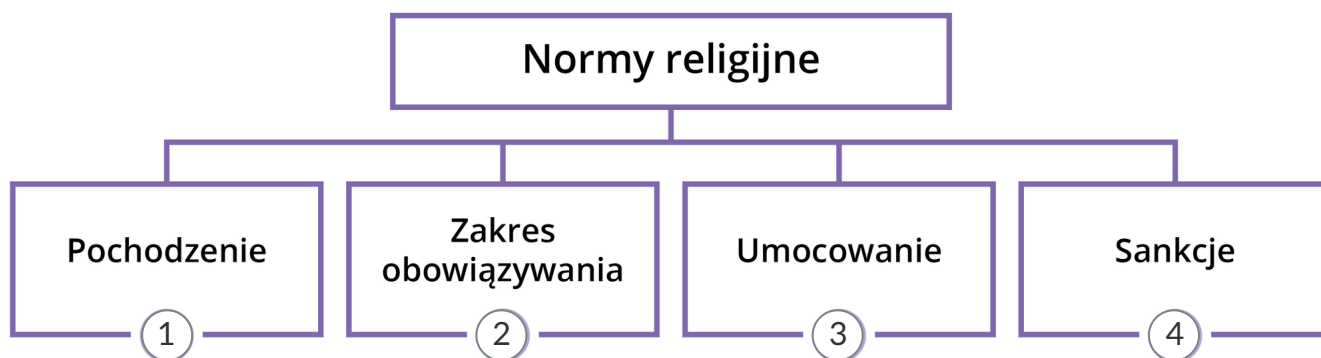
Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Jak myślisz, dlaczego sąsiedzi często nie reagują na przemoc domową? Dlaczego zachowują się tak, jakby taka przemoc nie łamała norm moralnych?

Normy religijne

Na pastercie często spotykają się wierzący z niewierzącymi. Czy to, co dla jednych ma charakter jedynie obyczajowy, dla innych może być ścisłym nakazem religijnym?

Normy religijne to jedyny rodzaj norm o pozaspółecznej genezie. Dla ludzi wierzących w Boga są one źródłem wszelkich norm postępowania. Nawet jeśli człowiek tworzy normy szczegółowe, muszą być one zgodne z boskim nakazem. Nie wyklucza to jednak opinii przeciwstawnych, na których bazują nauki społeczne. Osadzają one normy religijne w ich społecznym kontekście. Normy religijne mają kilka cech charakterystycznych.

1

Pochodzenie

Ich geneza związana jest z religijną naturą człowieka w takim ujęciu religijności, w myśl którego i ateizm jest jakąś formą religii; podstawowe normy religijne zostały ukształtowane w czasach historycznie odległych. Zmianie natomiast podlegają niektóre normy regulujące stosunki społeczne wewnątrz wspólnoty wiernych. Zmiana ta wynika ze zmieniającej się praktyki społecznej, ale zasadniczo nie dotyczy już raz przyjętych dogmatów.

2

Zakres obowiązywania

Obowiązują wyznawców określonej religii lub inaczej wspólnoty religijnej i odnoszą się do wierzeń, przekonań religijnych oraz relacji między członkami wspólnoty religijnej. Większość norm religijnych ma moc obowiązującą wszystkich członków wspólnoty religijnej. Część z nich obowiązuje tylko funkcjonariuszy instytucji: duchownych, kapłanów. Te normy mają najczęściej historycznie zmienny charakter, na przykład zakaz zawierania związków małżeńskich przez duchownych Kościoła katolickiego.

3

Umocowanie

Jeśli religia wykształciła, a najczęściej tak jest, struktury instytucjonalne, to one z reguły ustalają treść norm, zakres ich obowiązywania oraz sankcje doczesne.

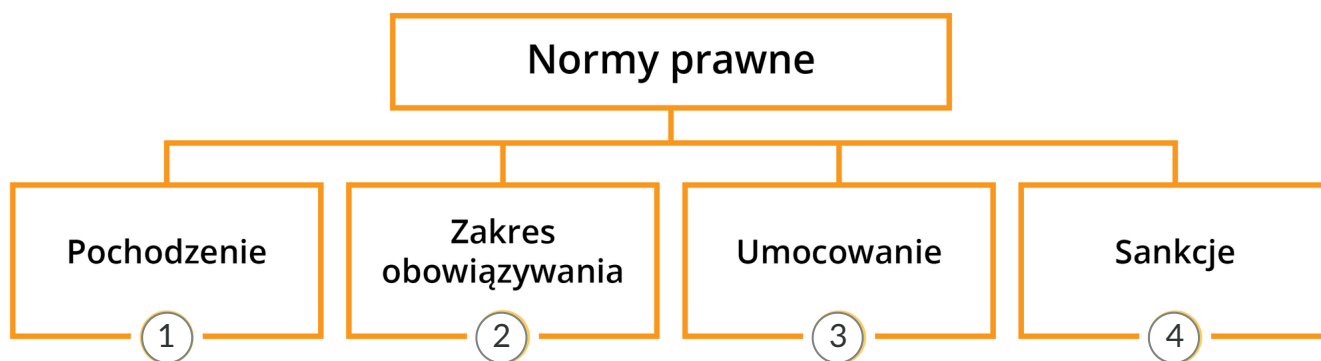
4

Sankcje

Spełnianie przez wiernych norm religijnych ma prowadzić ich do zbawienia, łamanie zaś do potępienia. Sankcje negatywne o charakterze doczesnym najczęściej mają charakter moralny. Zdarza się jednak, że kary za nieprzestrzeganie norm religijnych mają charakter dolegliwości instytucjonalnej (np. odmowa udzielenia sakramentów).

Czy siła [ekskomuniki](#) jest obecnie taka sama, jak dawniej? Czy gwarantem wszystkich przykazań przestrzeganych przez Polaków jest Kościół katolicki?

Normy prawne

1

Pochodzenie

Normy prawne najczęściej stanowione są przez jakiś podmiot, któremu zostało przyznane uprawnienie do wydawania i formułowania zbiorów norm prawnych zawartych w ustawach o różnym stopniu ogólności i zakresie obowiązywania: konstytucji, kodeksów itp.

2

Zakres obowiązywania

Adresowane są bądź do każdego członka społeczeństwa, który uczestniczy w zdarzeniach przewidzianych przepisami prawa we wszystkich możliwych aspektach życia społecznego, bądź do grup społecznych uczestniczących, na zasadzie wyłączności, w określonych aspektach życia społecznego. Na przykład: każdy dorosły obywatel ma obowiązek – w sytuacji zagrożenia – udzielenia pomocy innemu obywatelowi pod groźbą kary (w wersji minimum oznacza to powiadomienie odpowiednich służb), ale już za błąd medyczny popełniony w trakcie ratowania życia odpowiada tylko lekarz biorący udział w akcji ratowniczej.

3

Umocowanie

Normy prawne ustanowione zgodnie z obowiązującą w danym czasie procedurą są prawomocne, a system instytucjonalny państwa (sądy, prokuratura, policja i inne) jest uprawniony do kontroli, czy są one spełniane przez podmioty, do których były adresowane.

Sankcje

Poszczególne dokumenty opisujące prawne normy postępowania zawierają także kary, jakie grożą za nieprzestrzeganie tych norm. Owe sankcje można podzielić na egzekucyjne (zmuszające do wypełnienia obowiązku, który nie został dopełniony dobrowolnie), represyjne (polegają na pozbawieniu podmiotu jakichś dóbr) i sankcje nieważności (uznanie za nieważną czynność prawną podjętą niezgodnie z obowiązującym prawem).

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Czy zakaz przechodzenia na czerwonym świetle to to samo, co nakaz złożenia zeznania podatkowego do ostatniego dnia kwietnia? Jeśli dostrzegasz podobieństwa, to zastanów się, skąd się bierze powszechność norm prawnych.

Prawo ma charakter powszechny. Przenika nasze życie we wszystkich aspektach. Reguluje sposób poruszania się po ulicy i zakaz hałasowania po godzinie 22:00. Określa konsekwencje błędu lekarskiego i przymusza nas do przestrzegania [przykazań](#), choć możemy tego nawet nie dostrzegać.

Kiedy prawo staje się bezprawiem? Czy przykłady takich sytuacji mają tylko historyczny charakter?

Norma a...

Normy społeczne są powiązane z innymi zjawiskami społecznymi.

Wartości

Pozwalają podtrzymywać i/lub realizować (osiągać) wartości cenione w społeczeństwie; wartość (z niem. *der Wert* – godność, honor, powaga) mają

pożądane obiekty (materialne lub o symbolicznym charakterze) lub sądy (opinie) egzystencjalne (dotyczące tego, co istnieje) oraz normatywne (dotyczące tego, co powinno być i jak to osiągnąć).

Ład aksjonormatywny

Wartości oraz normy stanowią podstawowy składnik ładu aksjonormatywnego. Jego rozregulowanie zagraża ładowi społecznemu w tych obszarach praktyki, w których dochodzi do dewiacji. Normy, wraz ze wzorami zachowań, które stanowią behawioralny komponent norm, gwarantują wartościom trwanie w czasie. Tym samym stabilizują porządek społeczny, który bez tych wartości uległby rozpadowi.

Kontrola społeczna

Przestrzeganie norm podlega kontroli społecznej. Kontrola społeczna to mechanizmy regulujące zgodność zachowań jednostek i zbiorowości społecznych z normami i regułami obowiązującymi w społeczeństwie lub szerszych zbiorowościach społecznych.

Dewiacja

Normy są ciągle narażone na zachowania dewiacyjne. Dewiacja to naruszenie obowiązujących w różnych wymiarach życia społecznego wzorów normatywnych przez jednostki i grupy społeczne.

Anomia

W wyniku zachowań dewiacyjnych może dojść do rozpadu ładu społecznego. Anomia to stan, w którym w społeczeństwie przestają obowiązywać dotychczasowe normy postępowania bądź przestrzeganie norm postępowania nie gwarantuje jednostce realizacji wartości związanych z daną normą.

Słownik

dogmat

w nauce katolickiej oznacza prawdę objawioną przez Boga; potocznie oznacza jakieś twierdzenie, które akceptowane jest ze względu na to, kto je wygłasza; przyjmowane bez sprawdzania, które w przypadku twierdzeń dogmatycznych i tak nie jest możliwe, bo ich wygłaszanie nie przewiduje żadnej dyskusji nad prawdziwością danego twierdzenia

ekskomunika

(z łac. *excommunicatio* – poza wspólnotą, wyłączenie ze wspólnoty); w potocznym znaczeniu to klątwa, wyklęcie i anatema; kara religijna polegająca na wykluczeniu członka Kościoła ze wspólnoty religijnej

imperatyw

nakaz, reguła postępowania, która nie podlega dyskusji; może to być zasada moralna, ideowa, artystyczna itp.

instytucja

element struktury grupy lub społeczeństwa organizujący zachowania i działania jednostek bądź grup społecznych, wyposażony w sankcje wymuszające podporządkowanie się działaniu instytucjonalnemu

instytucjonalizacja

proces społeczny, w wyniku którego niesformalizowane sposoby działania społecznego zostają uregulowane; działaniom tym nadana zostaje względnie stała forma i podlegają one społecznym sankcjom; jest to też nadanie charakteru obowiązującego istniejącym formom działania społecznego; w tym sensie instytucją jest nie tylko Urząd Stanu Cywilnego, ale i małżeństwo jako ustabilizowana forma społecznego działania, regulowana normami i zmierzająca do realizacji określonych celów oraz potwierdzania społecznie akceptowanych wartości

konserwatyzm

(z łac. *conservare* – zachowywać); doktryna, która ceni porządek (społeczny, artystyczny, aksjologiczny itp.); w wymiarze społecznym zmierza do ochrony oraz umacniania tradycyjnych wartości (takich jak religia, naród); akceptuje porządek hierarchiczny i autorytety

liberalizm

(z łac. *liberalis* – wolnościowy, od łac. *liber* – wolny); koncepcja teoretyczna (a także światopogląd) oparta na indywidualistycznej koncepcji człowieka i społeczeństwa; zgodnie z nią wolność działania jednostek ma wartość nadrzędną nad rygorami zbiorowości i jest źródłem postępu we wszystkich sferach życia zbiorowego

restrykcja

ograniczenie, zakaz, obostrzenie, utrudnienie

sankcja

reakcja na zachowanie członka zbiorowości, wynikająca z oceny, na ile to zachowanie, działanie jest zgodne z normami w niej obowiązującymi

Animacja

Polecenie 1

Zapoznaj się z animacją, a następnie połącz normy, które pojawiają się w animacji, z wartościami, których twoim zdaniem strzegą. Podobnie z wartościami: wymień dla każdej z nich po kilka przykładowych norm akceptowanych w społeczeństwie polskim, które – twoim zdaniem – chronią te wartości.

Trwa wczytywanie danych ..

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DqVK6Umk2>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film nawiązujący do treści materiału pod tytułem *Wartości i normy społeczne akceptowane we współczesnej Polsce*.

Ćwiczenie 1

Stwórz mapę myśli, która uporządkuje twoje dotychczasowe doświadczenie życiowe. Do pięciu rodzajów norm (obyczajowych, zwyczajowych, moralnych, prawnych, religijnych) przyporządkuj konkretne wzory postępowania, którymi kierują się osoby z twojego pokolenia.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 2

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Źródło: *Wartości i normy*, „Komunikat CBOS”, Warszawa 2013, s. 3.

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Ćwiczenie 5

Zapoznaj się z fragmentem kodeksu drogowego i wykonaj polecenie.

” *Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym*

Art. 26

1. Kierujący pojazdem, zbliżając się do przejścia dla pieszych, jest obowiązany zachować szczególną ostrożność i ustąpić pierwszeństwa pieszemu znajdującemu się na przejściu.

Źródło: *Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym*, dostępny w internecie: lexlege.pl [dostęp 27.11.2019 r.].

Ćwiczenie 6

Dokonaj analizy poniższego wykresu, który pokazuje przekonania młodzieży wobec wybranych norm.

Oprac. na podst. Janina Florczykiewicz, *Interpretacja norm i wartości przez młodzież – analiza porównawcza*, Lublin 2016.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Zapoznaj się z poniższym cytatem i wykonaj polecenie.

” *Czcij twego ojca i swoją matkę – IV przykazanie Dekalogu*

IV PRZYKAZANIE

Czwarte przykazanie dociera do nas – podobnie jak poprzednie – w dwóch wersjach, jednej, zawartej w Księdze Wyjścia, i drugiej, pochodzącej z Księgi Powtórzonego Prawa.

„Czcij twego ojca i swoją matkę,
aby długo trwały dni twojego życia
na ziemi, którą daje ci Jahwe, twój Bóg”

(Wj 20, 12)

„Czcij twego ojca i swoją matkę,
jak ci nakazał Jahwe, twój Bóg,
by długo trwały dni twojego życia
i aby ci się dobrze powodziło
na ziemi, którą daje ci Jahwe, twój Bóg”.

(Pwt 5, 16)

Źródło: *Czcij twego ojca i swoją matkę – IV przykazanie Dekalogu*, dostępny w internecie: uroczyskoporszewice.pl
[dostęp 3.06.2020 r.].

Ćwiczenie 8

Przyjrzyj się sytuacji na zdjęciu oraz temu, jak wyglądają przedstawione na nim osoby. Następnie odpowiedz na pytanie.

Ślub kościelny.

Źródło: Joachim Specht, domena publiczna.

Dla nauczyciela

Autorka: Paulina Wierzbińska

Przedmiot: wiedza o społeczeństwie

Temat: Normy społeczne

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres podstawowy, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

I. Człowiek w społeczeństwie.

Uczeń:

4) charakteryzuje na przykładach różne rodzaje norm społecznych (w tym ich genezę), wyjaśnia mechanizm kontroli społecznej oraz skutki łamania tych norm.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- charakteryzuje na przykładach różne rodzaje norm społecznych;
- analizuje genezę norm;
- łączy wartości z normami, które je chronią, i normy ze wzorcami działania, które świadczą o ich wypełnianiu.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- dyskusja;
- prezentacja.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Przed lekcją

Uczniowie zapoznają się z e-materiałem.

Faza wstępna

1. Uczniowie odpowiadają na pytanie o to, czym według nich jest norma. Następnie wskazują, co to znaczy, że ktoś jest normalny.
2. Nauczyciel prosi o wskazanie, jakie konkretne normy ich obowiązują w domu, a jakie w klasie.
3. Wybrana lub chętna osoba odpowiada na pytanie o to, dlaczego wskazane przez uczniów normy nie są takie same.
4. Przedstawienie tematu i celów zajęć.

Faza realizacyjna

1. Podział klasy na cztery grupy. Każda z grup przygotowuje krótkie wystąpienie na temat wskazanego rodzaju norm. Uczniowie mają przedstawić również konkretne przykłady norm danego rodzaju.
2. Grupy przedstawiają swoje prezentacje. Po każdej z nich pozostali uczniowie mogą zadawać pytania prelegentom.
3. Uczniowie w parach dyskutują na temat tego, czy scharakteryzowane przez nich normy mają charakter uniwersalny.
4. Głosowanie. Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej pytanie o uniwersalny charakter norm, które zamieszczono w sekcji Animacja.
5. Uczniowie za pomocą telefonów lub tabletów odpowiadają na pytanie. Nauczyciel wyświetla wyniki sondy i prosi wybranych uczniów o uzasadnienie swojego zdania.

Faza podsumowująca

1. Uczniowie zapoznają się z animacją i wykonują ćwiczenie pod nią zamieszczone. Mogą pracować indywidualnie lub w parach.

Praca domowa:

Uczniowie wykonują ćwiczenia z sekcji Sprawdź się.

Materiały pomocnicze:

Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym, lexlege.pl.

Janina Florczykiewicz, *Interpretacja norm i wartości przez młodzież – analiza porównawcza*, Lublin 2016.

Czcij twego ojca i swoją matkę – IV przykazanie Dekalogu, uroczyskoporszewice.pl.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Animacja może być dla uczniów podstawą do napisania pracy na temat tego, jak różne społeczeństwa mogą mieć różny stosunek do tych samych wartości i z czego może to wynikać.